

Ordu Üniversitesi öğrencilerinin arı sokmasına karşı kullandıkları geleneksel tedavi yöntemleri*

Recep SIRALI¹, Hacer GÖK UĞUR², Hasan ESE³

¹Ordu Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootekni Bölümü, 52200 Ordu

²Ordu Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, 52200 Ordu

³Ordu Arıcılık Araştırma İstasyonu Müdürlüğü, 52200 Ordu

*Bu çalışma, 05-09 Kasım 2014 tarihinde Muğla'da düzenlenen 4. Uluslararası Muğla Arıcılık ve Çam Balı Kongresi ile eş zamanlı olarak düzenlenen 20. Apislatia Kongresinde poster bildirisi olarak sunulmuş ve özet olarak basılmıştır.

Alınış tarihi: 03 Aralık 2014, Kabul tarihi: 13 Şubat 2015

Sorumlu yazar: Recep SIRALI, e-posta:receptsirali@hotmail.com

Öz

Bu çalışmada, Ordu Üniversitesi öğrencilerinin arı sokmasına karşı kullandıkları geleneksel tedavi yöntemleri incelenmiştir. Anket çalışması 540 öğrenci ile yapılmıştır. Ankete katılan öğrencilerin arı sokması sonrasında uyguladıkları yöntem hakkında bilgi edinmek amacıyla öğrencilerin cinsiyeti, yaşadıkları yerleşim birimleri, coğrafik bölgeleri, eğitim aldıkları fakülte gibi demografik ve arı sokması hakkındaki genel bilgileri değerlendirilmiştir. Anket sonuçlarına göre, öğrencilerin arı sokmasına karşı kullanmış oldukları geleneksel tedavi yöntemlerinin bölgelere göre farklılıkları istatistik olarak önemli bulunmuştur ($P<0.001$). Öğrencilerin arı sokmasına karşı en fazla yoğurt (% 22.8) ve metal (% 19.1) kullanmayı tercih ettikleri ancak bu bulguların öğrenim ve yerleşim birimleri ile cinsiyet durumuna göre istatistik olarak önemli olmadığı ($P>0.05$) ve aynı zamanda bu konuya ilişkin sınırlı düzeyde bilgiye sahip oldukları belirlenmiştir. Sonuç olarak arı sokması ve zehirine karşı alınacak önlemlere ilişkin bazı görüşlere yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Arı sokması, arı zehiri, geleneksel tedavi yöntemleri

A study on the using traditional therapy methods against bee sting of the students at the Ordu University

Abstract

The aim of this study was to determine the traditional treatment methods that were used by Ordu University students against bee sting. The questionnaire was conducted with 540 students. The demographic characteristics (such as gender, settlements and geographical regions where they lived, the university where they got the education) of these students and the general information regarding the bee sting were evaluated in order to learn the methods that were applied by students against bee sting. Considering the results of this questionnaire, there was a significant difference between the traditional treatment methods used by students against bee sting according to the regions ($P<0.001$). It has been noticed that students mostly used yoghurt (% 22.8) and iron (% 19.1) against bee sting but these findings were not statistically different ($P>0.05$) from each other with respect to the education units and settlements with gender. Meanwhile, it has been determined that the students had limited knowledge on this issue. All in all, in this study, we have summarized some precautions against the bee sting and the venom.

Key words: Bee sting, bee venom, traditional treatment methods.

Giriş

Son yıllarda arıcılığın bitkisel üretime olan katkısı ve öneminin anlaşılması ile ülke çapında yaygınlaşmaya başlaması insanların arı sokma olayları ile karşılaşma olasılığını artırmıştır (Kale ve Kaftanoğlu, 1992).

Her yaştaki insan arılar tarafından sokulabilmektedir (Tutkun, 2000). Arı zehiri, böcek zehirleri içerisinde en önemlisi ve şiddetlisi olup çok düşük miktarlarda dahi insanlarda farklı olumsuz etkilere neden olabilmektedir (Doğaroğlu, 1999).

Arı sokmasından sonra kişilerde meydana gelen alerjik durumun şiddetine etki eden bazı faktörler de bulunmaktadır (Tutkun, 2000). Mevsimlere bağlı olarak zehir miktarı kışın azalmakta, arıların koloni savunması ile ilgilendiği yazın sıcak dönemlerinde ise doruğa ulaşmaktadır. Bu nedenle arı sokması sonucunda oluşan alerjik reaksiyonlar mevsime ve arının yaşına göre önemli ölçüde değişim göstermektedir (Doğaroğlu, 1999).

Arı sokması durumunda insanların bağışıklık sistemine bağlı olarak farklı belirtiler gözükülebilmektedir (Kumova ve Korkmaz, 2000). Bu nedenle arı sokmalarından dolayı meydana gelen alerjik durumlar zaman zaman çok ciddi durumlar oluşturarak (Öder, 1990a), alerjik bünyeli kişilerin şoka girip ölmesine neden olabilmektedir (Anonim, 1997).

Aşırı duyarlılık döneminde bulunan bir insanı tek bir arının sokması bile ölümüne neden olabildiğinden (Kumova ve Korkmaz, 2000), arıcılarımızın ve özellikle halkımızın arı sokmalarına karşı modern tıp ve geleneksel tedavi yöntemleri konusunda mutlaka bilgilendirilmesi gerekmektedir (Öder, 1990a).

Arı sokmaları için halk arasında uygulanan pek çok geleneksel tedavi yöntemi bulunmaktadır (Öder, 1990a). Modern tıp yöntemlerinden farklılık gösteren ve kuşaktan kuşağa aktarılan bu bilgiler kültür unsurlarıyla da birleşmiştir (Eskioğlu ve Anadol, 1998). Toplumda bir kişi diğer kültür unsurlarını nasıl öğreniyorsa, geleneksel tedavi yöntemlerini de öyle öğrenmektedir. Bu durumda halkın hastalıkların tedavisine bakışı da, bu kültürün etkisi altında biçimlenmektedir (Santur, 2013).

Arı sokmasına karşı kullanılan geleneksel tedavi yöntemleri, günümüzde modern tıbbın yanında hâlâ geçerliliğini korumaktadır (Eskioğlu ve Anadol, 1998). Bu nedenle arı sokmasına karşı toplumumuzda mevcut yanlış anlayışı ortadan kaldırmak ve arı sokmalarından dolayı meydana

gelebilecek olumsuz etkileri en alt düzeye indirecek önlemlerin neler olduğunu bilmek büyük önem taşımaktadır (Öder, 1990a).

Ülkemizde arı sokmasına karşı kullanılan geleneksel tedavi yöntemlerinin belirlendiği çalışmalar yetersizdir. Bu çalışma, Ordu Üniversitesi öğrencilerinin arı sokmasına karşı kullandıkları bazı geleneksel tedavi yöntemlerini belirlemek ve konuya ilişkin bazı önerilerde bulunmak amacıyla yapılmıştır.

Materyal ve Metot

Bu çalışmanın verileri, 2005-2010 yılları arasında basit tesadüf örnekleme ile Ordu Üniversitesi'nin Ziraat Fakültesi, Ordu Meslek Yüksekokulu ve Fen Edebiyat Fakültesi'nde öğrenim gören rastgele seçilmiş öğrencilerden yüz yüze gerçekleştirilen anket çalışması ile elde edilmiştir. Örnek genişliği $\alpha=5$ ve % 80'nin üzerinde testin gücü için hesaplanmış ve 540 olarak belirlenmiştir. Arı sokmasına karşı kullanılan geleneksel tedavi yöntemleri, Ordu Üniversitesi öğrencilerinden elde edilen veriler ışığında okudukları fakülte ve yüksekokul, cinsiyet, yaşadıkları yerleşim birimi ve coğrafik bölgeleri düzeyinde değerlendirilmiştir.

Verilerin istatistik analizinde frekans dağılım çizelgeleri oluşturulmuş ve ki-kare testleri (χ^2) yapılmıştır (Yıldız ve Bircan, 1991). Beklenen frekansların 5'den az olması durumunda, duruma göre Pearson χ^2 değeri yerine G-testi (Likelihood Ratio, LR χ^2) veya Fisher Exact testi (Fisher χ^2) gibi ki-kare testinin farklı yaklaşımları kullanılmıştır. İstatistik analizlerde ve sonuçların yorumlanmasında % 5 önem düzeyi kullanılmıştır. Tüm hesaplamalar SPSS 22 paket programı ile yapılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Ankete katılan öğrencileri tanımlayıcı bilgiler

Ziraat Fakültesinden 180 (% 33.33), Ordu Meslek Yüksekokulundan 180 (% 33.33) ve Fen Edebiyat Fakültesinden 180 (% 33.33) olmak üzere toplam 540 öğrenci ile anket çalışması yapılmıştır. Ankete katılanların 263 (% 48.70)'ü erkek ve 277 (% 51.30)'si kız öğrencilerden oluşmuştur.

Anket yapılan öğrenciler üniversite öğrenimleri dışında 13 (% 2.41)'ü köy, 155 (% 28.70)'i ilçe ve 372 (% 68.89)'si ilde ikamet ettiklerini belirtmişlerdir. Buna göre çalışmaya katılan öğrencilerin ağırlıklı olarak illerde yaşadıkları tespit edilmiştir.

Ankete katılan öğrencilerin 52 (% 9.63)'si Marmara, 51 (% 9.44)'i Ege, 68 (% 12.59)'i Akdeniz, 241 (% 44.63)'i Karadeniz, 83 (% 15.37)'ü İç Anadolu, 22 (% 4.07)'si Doğu Anadolu ve 23 (% 4.26)'ünün ise Güneydoğu Anadolu Bölgesinden oldukları belirlenmiştir.

Öğrenim birimlerine göre arı sokmasına karşı kullanılan yöntemler

Ordu Üniversitesi öğrencilerinin öğrenim gördükleri fakülte veya yüksekokullara göre arı sokması için bildirmiş oldukları geleneksel tedavi yöntemlerine ait istatistik sonuçlar Çizelge 1'de verilmiştir.

Kullanılan tedavi yöntemlerinin öğrenim birimlerine göre frekans dağılımlarının farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla yapılan ki-kare testi sonucunda öğrencilerin arı sokmasına

karşı kullanmış oldukları geleneksel tedavi yöntemlerinin fakülteler ve yüksekokul düzeyindeki farklılıkları istatistik olarak önemli bulunmamıştır ($\chi^2=8.338$, $P>0.05$). Yani kullanılan tedavi yöntemlerinin öğrenim birimlerinden bağımsız olduğu görülmüştür. Çizelge 1'den elde edilen sonuçlara göre Ordu Üniversitesine ait öğrenim birimleri ile öğrencilerin arı sokmasına karşı tercih etmiş oldukları geleneksel tedavi yöntemleri arasında istatistik anlamda herhangi bir ilişki bulunmamış, ancak çalışmaya katılan öğrenciler tarafından arı sokmasına karşı yoğurt kullanımı % 22.8 ortalama ile tüm yöntemler içerisinde en yüksek değere sahip olmuştur. Çalışmada yoğurt kullanımına ilişkin saptanan bu genel sonucun incelenen tüm öğrenim birimleri için de geçerli olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 1. Kullanılan tedavi yöntemlerinin öğrenim birimlerine göre frekans dağılımı (adet/oran)

Öğrenim Birimi	n	Fikri olmayan	Metal	Çamur	Buz	Yoğurt	Domates Salça	Amonyak Kolonya	Diş Macunu	Soğan Sarımsak
Ziraat	180	16 % 3.0	35 % 6.5	29 % 5.4	31 % 5.7	39 % 7.2	10 % 1.9	10 % 1.9	7 % 1.3	3 % 0.6
Ordu M.Y.O	180	14 % 2.6	34 % 6.3	32 % 5.9	30 % 5.6	44 % 8.1	5 % 0.9	10 % 1.9	3 % 0.6	8 % 1.5
Fen Edebiyat	180	15 % 2.8	34 % 6.3	26 % 4.8	35 % 6.5	40 % 7.4	8 % 1.5	10 % 1.9	8 % 1.5	4 % 0.7
Toplam	540	45 % 8.3	103 % 19.1	87 % 16.1	96 % 17.8	123 % 22.8	23 % 4.3	30 % 5.6	18 % 3.3	15 % 2.8

Cinsiyete göre arı sokmasına karşı kullanılan yöntemler

Ordu Üniversitesi öğrencilerinin cinsiyet durumlarına göre arı sokması için bildirmiş oldukları geleneksel tedavi yöntemlerine ait frekans dağılımı Çizelge 2'de verilmiştir. Çizelge 2 incelendiğinde, cinsiyete göre kullanılan tedavi yöntemlerinin frekansları farklılık göstermiş olsa da yapılan ki-kare testi sonucunda cinsiyetin kullanılan tedavi yöntemini etkilemediği belirlenmiştir ($\chi^2=8.032$, $P>0.05$). Yani öğrencilerin arı sokmasına karşı

kullanmış oldukları geleneksel tedavi yöntemleri cinsiyet durumlarına bağımlı değildir.

Çizelge 2'den elde edilen sonuçlara göre Ordu Üniversitesine ait öğrencilerin cinsiyet durumları ile arı sokmasına karşı tercih etmiş oldukları geleneksel tedavi yöntemleri arasında istatistik anlamda herhangi bir ilişki bulunmamış, ancak çalışmaya katılan öğrenciler tarafından arı sokmasına karşı yoğurt kullanımı, erkek öğrencilerde % 11.7 ve kız öğrencilerde ise % 11.1 oranında kullanım ile tüm yöntemler içerisinde en yüksek değere sahip olmuştur.

Çizelge 2. Kullanılan tedavi yöntemlerinin cinsiyet durumlarına göre frekans dağılımı (adet/oran)

Cinsiyet durumu	n	Fikri olmayan	Metal	Çamur	Buz	Yoğurt	Domates Salça	Amonyak Kolonya	Diş Macunu	Soğan Sarımsak
Erkek	263	23 % 4.3	46 % 8.5	48 % 8.9	47 % 8.7	63 % 11.7	10 % 1.9	14 % 2.6	4 % 0.7	8 % 1.5
Kız	277	22 % 4.1	57 % 10.6	39 % 7.2	49 % 9.1	60 % 11.1	13 % 2.4	16 % 3.0	14 % 2.6	7 % 1.3
Toplam	540	45 % 8.3	103 % 19.1	87 % 16.1	96 % 17.8	123 % 22.8	23 % 4.3	30 % 5.6	18 % 3.3	15 % 2.8

Yerleşim Birimlerine göre arı sokmasına karşı kullanılan yöntemler

Ordu Üniversitesi öğrencilerinin arı sokması için bildirmiş oldukları geleneksel tedavi yöntemlerinin yerleşim birimlerine göre dağılımına ilişkin sonuçlar Çizelge 3'de verilmiştir. Kullanılan tedavi yöntemlerinin yerleşim birimlerine göre dağılımlarının farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla Çizelge 3'de verilen frekans değerlerine yapılan ki-kare testine göre, öğrencilerin arı sokmasına karşı kullanmış oldukları geleneksel tedavi yöntemlerinin yerleşim birimleri düzeyindeki farklılıkları istatistik olarak önemli (LR $\chi^2=19.971$, $P>0.05$) bulunmamıştır. Kullanılan tedavi yöntemleri yerleşim birimlerine göre değişim göstermemektedir. Çizelge 3'den elde edilen sonuçlara göre Ordu Üniversitesine ait öğrencilerin yerleşim birimleri ile arı sokmasına karşı tercih etmiş oldukları geleneksel tedavi yöntemleri arasında istatistik olarak herhangi bir ilişki bulunmamış, ancak çalışmaya katılan öğrencilerin arı sokmasına karşı tercih etmiş oldukları geleneksel

tedavi yöntemlerine ilişkin saptanan değerler yerleşim birimlerine göre farklı düzeylerde bulunmuştur. Buna göre yerleşim birimi köy olan öğrencilerin arı sokmasına karşı buzu, yerleşim yeri ilçe olanların metali ve ilde oturan öğrencilerin ise ağırlıklı olarak yoğurdu tercih ettikleri saptanmıştır.

Bölgelere göre arı sokmasına karşı kullanılan yöntemler

Ordu Üniversitesi öğrencilerinin arı sokması için bildirmiş oldukları geleneksel tedavi yöntemlerinin bölgelere göre dağılımına ilişkin anket sonuçları Çizelge 4'de verilmiştir. Kullanılan tedavi yöntemlerinin bölgelere göre dağılımlarının analiz edilmesi amacıyla yapılan ki-kare testine göre, öğrencilerin arı sokmasına karşı kullanmış oldukları geleneksel tedavi yöntemlerinin bölgelere göre farklılıkları istatistik olarak önemli bulunmuştur (Fisher $\chi^2=133.296$, $P<0.001$). Kullanılan tedavi yöntemlerinin bölgelere göre farklılık gösterdiği yani bölge farklılığına bağımlı olduğu (bağımlılık katsayısı=% 5.14) söylenebilir.

Çizelge 3. Kullanılan tedavi yöntemlerinin yerleşim birimlerine göre frekans dağılımı (adet/oran)

Yerleşim birimi	n	Fikri olmayan	Metal	Çamur	Buz	Yoğurt	Domates Salça	Amonyak Kolonya	Diş Macunu	Soğan Sarımsak
Köy	13	1 % 0.2	6 % 1.1	2 % 0.4	3 % 0.6	- % 0.0	- % 0.0	1 % 0.2	- % 0.0	- % 0.0
İlçe	155	15 % 2.8	30 % 5.6	25 % 4.6	24 % 4.4	29 % 5.4	7 % 1.3	12 % 2.2	6 % 1.1	7 % 1.3
İl	372	29 % 5.4	67 % 12.4	60 % 11.1	69 % 12.8	94 % 17.4	16 % 3.0	17 % 3.1	12 % 2.2	8 % 1.5
Toplam	540	45 % 8.3	103 % 19.1	87 % 16.1	96 % 17.8	123 % 22.8	23 % 4.3	30 % 5.6	18 % 3.3	15 % 2.8

Çizelge 4. Kullanılan tedavi yöntemlerinin bölgelere göre frekans dağılımı (adet/oran)

Bölge	n	Fikri olmayan	Metal	Çamur	Buz	Yoğurt	Domates Salça	Amonyak Kolonya	Diş Macunu	Soğan Sarımsak
Marmara	52	4 % 0.7	5 % 0.9	7 % 1.3	14 % 2.6	10 % 1.9	2 % 0.4	8 % 1.5	- % 0.0	2 % 0.4
Ege	51	6 % 1.1	5 % 0.9	13 % 2.4	11 % 2.0	6 % 1.1	3 % 0.6	3 % 0.6	1 % 0.2	3 % 0.6
Akdeniz	68	8 % 1.5	2 % 0.4	20 % 3.7	9 % 1.7	10 % 1.9	4 % 0.7	9 % 1.7	2 % 0.4	4 % 0.7
Karadeniz	241	14 % 2.6	76 % 14.1	24 % 4.4	39 % 7.2	57 % 10.6	8 % 1.5	7 % 1.3	14 % 2.6	2 % 0.4
İç Anadolu	83	7 % 1.3	13 % 2.4	15 % 2.8	12 % 2.2	27 % 5.0	2 % 0.4	2 % 0.4	1 % 0.2	4 % 0.7
Doğu Anadolu	22	2 % 0.4	- % 0.0	4 % 0.7	4 % 0.7	9 % 1.7	3 % 0.6	- % 0.0	- % 0.0	- % 0.0
Güneydoğu Anadolu	23	4 % 0.7	2 % 0.4	4 % 0.7	7 % 1.3	4 % 0.7	1 % 0.2	1 % 0.2	- % 0.0	- % 0.0
Toplam	540	45 % 8.3	103 % 19.1	87 % 16.1	96 % 17.8	123 % 22.8	23 % 4.3	30 % 5.6	18 % 3.3	15 % 2.8

Çizelge 4'den elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin ait oldukları bölgeler ile arı sokmasına karşı tercih etmiş oldukları geleneksel tedavi yöntemleri arasında önemli ölçüde ilişki bulunmuş, çalışmaya katılan Karadeniz Bölgesi öğrencilerinin diğer bölge öğrencilerine göre çok daha fazla metal (% 14.1) ve yoğurt (% 10.6) kullanımını arı sokmasına karşı geleneksel tedavi yöntemi olarak tercih ettikleri belirlenmiştir.

Karadeniz Bölgesi öğrencilerin geleneksel tedavi yöntemleri içinde en çok kullandıkları metal kullanımına geleneksel tedavi yöntemlerine ilişkin incelenen kaynaklarda rastlanmamasına karşın metalin, buz veya soğuk su yerine soğuk kompres uygulaması (Irmak, 1963), yoğurdun ise asit özelliğinde olması ve eşek arısının baz özellikteki zehirini nötralize etmesi amacıyla (Dursun ve ark., 2011) veya acının azaltılması için faydalı olduğu (Çetin, 2008) ya da soğuk kompres uygulaması için kullanıldığı düşünülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Ülkemizde arı sokmasına karşı kullanılan geleneksel tedavi yöntemleri konusunda yapılan bilimsel çalışmalar, yok denecek kadar azdır. Bu nedenle, araştırma sonuçları verilirken, anılan şartları sağlayan benzer bir araştırmanın sonuçları ile genel bir karşılaştırma yapılamamıştır.

Ordu Üniversitesi fakülte ve yüksekokul öğrencilerinin farklı kesimlerini temsilen tesadüfî olarak seçilen 540 kişi ile gerçekleştirilen, bireylerin arı sokmasına ilişkin bilinç düzeylerini ve kullandıkları geleneksel tedavi yöntemlerini belirlemeye yönelik bu anket çalışmasında göze çarpan şu sonuçlar elde edilmiştir:

- Arı sokmasına bağlı olarak ankete katılan öğrencilerin % 91.7 gibi yüksek bir çoğunluğu yanlış veya doğru olduğunu bilmeden herhangi bir tedavi yöntemini uygulamaktadır.
- Ordu Üniversitesi öğrencilerinin en çok kullandığı yöntemler içinde yoğurt, metal, buz ve çamur ilk dört sırada yer almaktadır.
- Ancak öğrencilerin arı sokmasına karşı kullandıkları metal değdirme; çamur ve diş macunu sürme yöntemlerine geleneksel tedavi yöntemlerine ilişkin kaynaklarda rastlanmamıştır.
- Üniversite öğrencileri genel anlamda arı sokmasına karşı tedavi konusunda yeterli bilgi düzeyine sahip değildirler. Hatta eğitim düzeyi ülke ortalamasının üzerinde olan bu kesimde

bile geleneksel yöntemlerin kullanımı Karadeniz Bölgesi öğrencileri dışında herhangi bir farklılık ortaya koymamıştır.

- Bu sonuçlar ışığında, arı sokmasına ilişkin sorunların çözümüne yönelik ivedilikle alınması gereken bazı önlemler şu şekilde özetlenebilir:
 - Özellikle arıcılıkla uğraşan kesimin ve toplumun diğer bireylerinin arı sokmasına karşı alınacak önlemler konusunda mutlaka bilgilendirilmesi gerekmektedir.
 - Arı sokmasından sonra o bölgeye çamur sürülmesi son derece yanlış olup (Anonim, 2011), uzmanlar özellikle çamur sürülmesinin bölgenin mikrop kapmasına neden olacağına işaret etmektedirler (Anonim, 2005; Anonim, 2011).
 - Geleneksel tedavi yöntemlerine ilişkin bazı kaynaklarda; arı sokmasına karşı domates ya da salça kullanımının yanı sıra (Akbiyık ve Kürkcüoğlu, 1990), soğan ve sarımsak kullanımı da tavsiye edilmesine karşın (Eskioğlu ve Anadol, 1998), bu tedavi yöntemlerinin yararları konusunda bilimsel bir çalışmaya rastlanmamıştır.
 - Arı sokmasına karşı alerjisi olmayan bir kişi birkaç arı tarafından sokulur ise, arının iğnesini çıkarmak ve yerine buz koymanın veya amonyak sürmenin (Sorkun ve Tutkun, 1995), ya da bilimsel kaynaklarda önerilen diğer uygulamaların acıyı azalttığı belirtilmektedir.
 - Bal arısının insanı sokması sırasında verdiği salgı asidiktir. Bu nedenle de oluşan acı hissi bir baz olan sodyum bikarbonat (yemek sodası= NaHCO_3) veya amonyak ile dindirilebilir. Bir eşek arısı soktuğunda ise hissedilen acı aynı olmasına karşın bu sokma sırasındaki salgı baziktir asit içeren bir maddeyle örneğin sirkeyle dindirilebilir (Dursun ve ark, 2011).
 - Arı zehirine alerjen bir kişiyi arının sokması, anafilaktik şok sonucu ölüme neden olabilir. Arı zehirine karşı hassas kişilerin aşılması bir çözüm olabilir (Sorkun ve Tutkun, 1995).
 - Toplum içerisinde aşırı duyarlılığı bulunanların sağlığı açısından son derece büyük risk taşıyan arı sokmasının tedavisine yönelik antihistaminli krem ve tablet kullanımı alışkanlığı sağlanmalıdır. Arı sokmalarına karşı duyarlı kişiler yanlarında sürekli olarak ilk yardım malzemesi bulundurmalarıdır (Öder, 1990b)
 - Arı sokması sonucu birkaç dakikada şuurunu kaybeden kişiler için antihistaminli tabletlerin

hiçbir yararı yoktur. Birkaç dakika içinde bayılma belirtileri gösteren hasta zaman kaybetmeden hemen sağlık merkezine götürülmelidir (Öder, 1990b).

Önerilen tüm bu tedavi olasılıkları, toplum sağlığını yakından ilgilendiren ve arı sokmasına karşı toplumumuzda mevcut yanlış anlayışı ortadan kaldırmak veya arı sokmalarından dolayı meydana gelebilecek olumsuz etkileri en alt düzeye indirecek önlemlerin neler olduğunu bilmek açısından büyük önem taşımaktadır (Öder, 1990b).

Bu çalışma, arı sokmasına karşı kullanılan geleneksel tedavi yöntemlerinin saptanmasına yönelik olarak ülkemizde yapılmış sınırlı, Karadeniz Bölgesinde yapılan çalışmaların başlangıcı olarak değerlendirilmelidir. Ayrıca, toplum sağlığı bağlamında, insanlarımızın arı sokmasına karşı bilinçlenmesini amaç edinen bir başlangıç kabul edilerek daha kapsamlı araştırmalar yürütülmelidir.

Teşekkür

Bu anket çalışmasına ilişkin verilerin temin edilmesi konusunda destek sağlayan Ordu Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Ordu Meslek Yüksekokulu ve Fen Edebiyat Fakültesi öğrencilerine teşekkürü bir borç biliriz.

Kaynaklar

- Akbıyık, A., Kürkçüoğlu, S., 1990. Şanlıurfa'da halk hekimliği ve halk ilaçları. Folklor (Halkbilimi) ve Şanlıurfa. Şanlıurfa. Sayfa 118-121.
- Anonim, 1997. Arılara Dikkat. 08.08.1997 tarihli Milli Gazete. Yıl 25. Sayı 8980. İstanbul. Sayfa 20.
- Anonim, 2005. Arı sokması hayati tehlike yaratır mı? 04.06.2005 tarihli Gözcü gazetesi. İstanbul. Sayfa 8.
- Anonim, 2011. Akrep ve arı sokmalarında çamurla yoğurt sürmeyin. 20.07.2011 tarihli Akit gazetesi. İstanbul. Sayfa 16.

- Çetin, M., 2008. Arı zehiri ve arı alerjisi. (Web sayfası: <http://www.aricimetin.com/2008/02/ar-zehiri-ve-ar-alerjisi.html>), (Erişim Tarihi: 06.04.2008).
- Doğaroğlu, M., 1999. Modern Arıcılık Teknikleri. Anadolu Matbaası. İstanbul. Sayfa 54-55.
- Dursun, M. F., Gülbay, İ., Çetin, S., Tek, Ü., 2011. Orta öğretim 9. sınıf kimya ders kitabı. Ankara. Sayfa 115.
- Eskioğlu, A. N., Anadol, C., 1998. Şifalı bitkiler ansiklopedisi (Koruyucu hekimlik ve şifalı sular). İstanbul. 416 sayfa.
- İrmak, S., 1963. Sağlık Ansiklopedisi. İstanbul. 320 sayfa.
- Kale, N., Kaftanoğlu, O., 1992. Arı zehirinin bileşimi ve arı zehirine duyarlılık. Doğu Anadolu I. Arıcılık Semineri (3-4 Haziran 1992). Erzurum. Sayfa 139-152.
- Kumova, U., Korkmaz, A., 2000. Arı zehirinde bilmedikleriniz. Bilim Teknik. Sayı 397. Ankara. Sayfa 88-92.
- Öder, E., 1990a. İğneli arılar, zehirleri ve reaksiyonları. Hasad. Yıl 6, sayı 60. İstanbul. Sayfa 27-29.
- Öder, E., 1990b. Bal arısı iğnesi ve zehiri. Hasad. Yıl 6, sayı 61. İstanbul. Sayfa 28-31.
- Santur, A., 2013. Halk Hekimliği (Geleneksel Tıp). (Web sayfası: <http://www.folklor.org.tr/Lists/Posts/Post.aspx?ID=84>), (Erişim Tarihi: 21.10.2013).
- Sorkun, K., Tutkun, E., 1995. Arı ürünleri ve kullanım alanları. Türkiye II. Teknik Arıcılık Kongresi (8-9 Şubat 1994). Ankara. Sayfa 193-195.
- Tutkun, E., 2000. Teknik Arıcılık El Kitabı. Ankara. Sayfa 205-212.
- Yıldız, N., Bircan, H., 1991. Uygulamalı İstatistik. Atatürk Üniversitesi Yayın No: 704, Ziraat Fak. No: 308, Ders Kitapları No: 60. Erzurum. Sayfa 6-7.